

Henna Paasonen

SOTA, RAUHA JA NAISET

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi yksimielisesti lokakuussa 2000 päätöslauselman 1325, jonka mukaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi naisten tulee saada osallistua rauhaa koskevaan päätöksentekoon ja rauhan rakentamiseen. Kestävä rauha ja turvallisuus eivät koskaan voi perustua toisen osapuolen riistoon tai nöyryytykseen. Tämän ovat ymmärtäneet naiset, jotka kaikesta kokemastaan huolimatta ovat ryhtyneet rakentamaan sodanjälkeistä yhteiskuntaansa. He ovat samoja naisia, joita raiskattu, kidutettu ja silvottu. Heihin on tahallisesti tartutettu HIV/AIDS, heitä on siepattu sotilaiden leireihin orjatyövoimaksi ja seksiorjiksi. Monet heistä ovat menettäneet perheensä, kotinsa ja omaisuutensa.

VÄKIVALLAN JATKUMO

Naisiin konfliktien aikana kohdistuva väkivalta ei johdu pelkästään sotaolosuhteista, vaan se liittyy suoraan siihen väkivaltaan, joka on olemassa naisten elämässä jo rauhan aikana. Naiset kärsivät sukupuoleen perustuvasta väkivallasta paljon yleisemmin kuin miehet. Heidän kehostaan tulee sotatanner, josta vastakkain olevat voimat taistelevat. Naisten hyväksikäyttöön ovat syyllistyneet niin sotaa käyvät osapuolet kuin avustustyöntekijät, siviiliviranomaiset ja omat sukulaisetkin.

NAISKAUPPA JA PROSTITUUTIO

Naiskauppa ja seksiorjuus kuuluvat erottamattomasti konflikteihin. Ihmiskauppioiden käyttämät reitit kulkevat usein konfliktin osapuolena olevien maiden läpi, koska niissä rajavalvonta on vähäisempää. Suurin osa kaupan uhreiksi joutuneista naisista pakotetaan prostituutioon. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR on antanut ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat ohjeet, joihin sisältyy suosituksia kaikille kenttätöitä tekeville.

PERHEVÄKIVALTA

Perheväkivalta lisääntyy konfliktien aikana ja niiden jälkeen. Tähän on useita syitä: aseiden saatavuus, perheen miespuolisten jäsenten kokema ja harjoittama väkivalta sekä työn, asuntojen ja peruspalveluiden puute. Miehet jotka ovat sodassa nähneet ja harjoittaneet väkivaltaa, jatkavat väkivaltaista käyttäytymistä kodeissaan.

PAKENEMAAN PAKOTETU NAISET

Myös pakenemaan joutumisessa on sukupuoliulottuvuus. Naiset joutuvat todennäköisemmin jättämään kotinsa ja huolehtimaan lapsistaan yksin. Maailman noin 40 miljoonasta pakolaisesta 80 prosenttia arvioidaan olevan naisia ja lapsia. Pakolaisleireillä ei ole tarpeeksi turvahenkilökuntaa eikä naispuolista henkilökuntaa. Kun kotiinpaluu on mahdotonta, ainoa toivo elämästä leirin ulkopuolella saattaa olla turvapaikan hakeminen toisesta maasta. Jos mies hylkää perheensä, vaimon saattaa olla vaikea todistaa, että hän on lastensa kanssa laillisesti maassa.

KONFLIKTIT JA NAISTEN TERVEYS

Konfliktit vaikuttavat erityisellä tavalla naisten terveyteen. Yhteisöjen ja perhe-elämän rikkoutuminen, taloudellinen hätä ja psykologiset traumat, äärimmäinen köyhyys ja siviilien ja sotilaiden kanssakäyminen altistavat kaikki naisia sota-alueilla HIV-tartunnalle. Naiset ovat usein täysin voimattomia kontrolloimaan sukupuolisuhteitaan tai vaatimaan turvaseksiä. He ovat rauhankin aikana kumppaniensa armoilla, konfliktitilanteissa heistä tulee vieläkin haavoittuvampia.

Raiskauksen käyttämisellä sota-aseena on tuhoisaa. Vammat, ei-toivotut raskaudet, seksuaaliset toimintahäiriöt ja HIV/AIDS ovat keskeisiä fyysisiä seurauksia.

NAISET RAUHANTYÖSSÄ

Rauhantyössä naiset ovat osanneet katsoa yli rajojen. He ovat toimineet poliittisten, uskonnollisten ja etnisten rajojen yli. Heidän ponnisteluitaan on vain harvoin tuettu ja palkittu. Naisten johtajanroolit näkyvät heidän omissa yhteisöissään. Niissä he järjestäytyvät konfliktien päättämiseksi ja oppivat rauhanrakentamista. Naisten kokoamien kansalaisyhteiskunnan ryhmien ponnistelut luovat vaihtoehdon väkivallalle ja vihanpidolle. He järjestävät kampanjoita ja mielenosoituksia, raportoivat ihmisoikeustilanteesta, lobbaavat tulitaukojen puolesta ja luovat verkostoja, jotka huolehtivat sodan uhreista.

Naisten osallistuminen rauhaprosesseihin ja uusien hallitusten työhön ei voi toteutua, jos naisten järjestäytymistä ei tueta. Naiset tarvitsevat

1. turvallisuutta
2. voimavaroja
3. poliittista toimintatilaa
4. yhteyksiä päättäjiin.

NAISET KONFLIKTEJA EHKÄISEMÄSSÄ

Naisilla olisi paljon tarjottavaa konfliktien ennaltaehkäisyyn ja jälleenrakentamiseen, mutta heidän analyysilleen ei anneta riittävää arvoa. Koska naiset eivät ole yhteydessä vallan tyyssijoihin, heidän ratkaisuehdotuksiaan pidetään toisarvoisina eikä heidän tietoaan hyödynnetä. Viralliset varhaisvaroitusjärjestelmät tarkkailevat potentiaalisia kriisitilanteita, mutta ne eivät yleensä ota huomioon, mitä naiset tekevät. Merkit näkyvät usein arkielämässä, torien aukioloajoissa ja aseiden hinnoissa. Korruptoituneiden poliisivoimien uudistaminen on myös keino ehkäistä uusia sotia.

KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN JA RAUHAAN

Jälleenrakennustyö ja rauhanrakentaminen vaativat erityistoimia naisten tukemiseksi, jotta naiset voivat olla mukana kaikissa vaiheissa siirryttäessä rauhaan. Miehet eivät yksin pysty rakentamaan sotien repimiä yhteiskuntia. Kun maat nousevat sodan raunioista, naisten tulee olla tasa-arvoisia kumppaneita jälleenrakennustyössä. Liian usein käy niin, että heidät suljetaan hallintorakenteiden ulkopuolelle, kun ne saadaan rakennettua uudelleen. Vain 1,4 prosenttia vuonna 2001 kootuista humanitaarisen avun varoista kohdennettiin nimenomaan naisille tai gender-asioihin. Yleensä naisten koulutus jälleenrakennustyön aikana painottuu vähiten arvostettuihin ja huonoimmin palkattuihin ammatteihin. Vain harvoin otetaan huomioon niitä taitoja, joita naiset ovat saattaneet oppia konfliktien aikana. Jotta naiset pääsevät osallistumaan laajemmin virallisen sektorin talouselämään, tarvitaan yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, joka tähtää pitkäaikaiseen työllisyyteen. Julkisten palveluiden vahvistaminen konfliktien jälkeen keventää huomattavasti naisten taakkaa.

SYLLISTEN RANKAISEMINEN

Naiset eivät koskaan ole turvassa, jos konfliktin aikana rikoksiin syyllistyneitä ei aseteta vastuuseen teoistaan. Totuus kuitenkin on, että naisiin kohdistuva väkivalta jää usein normaalia yleisemmäksi vielä konfliktin jälkiselvittelykaudeksikin. Rikollisuus rehoittaa, koska lainvalvonta on heikkoa eikä toiminnassa useinkaan ole tehokasta oikeusjärjestelmää. Se että naisiin kohdistuvat rikokset jätetään rankaisematta paljastaa oikeudellisten puitteiden heikon kohdan oikeussuojan toteutuminen riippuu poliittisesta tahdosta. Pelkkä rikollisten rankaiseminen ei riitä, tarvitaan oikeusvaltiota ja oikeudenmukaista poliittista järjestelmää.

Useimmat seksuaalisesta väkivallasta hengissä selvinneet eivät puhu kokemukistaan, sillä monet seikat estävät naisia hakemasta oikeutta. Naisia pidetään usein syyppinä itsensä kohdistuneisiin rikoksiin ja he saattavat itsensä alttiiksi kostolle ja rangaistuksille hakiessaan oikeutta. Naiset saavat vain harvoin tukipalveluita ja oikeusapua. Todistamaan suostuneet naiset ovat usein joutuneet kestävänsä henkistä painostusta, pelottelua, nöyryytystä ja fyysisiä uhkauksia. Joissakin tapauksissa naiset ovat peräytyneet koska tuomioistuin ei ole kyennyt järjestämään heille riittävää tukea ja suojelua. Tarvitaan laaja joukko strategioita, jotta vastuuvollisuus naisia kohtaan tulee turvatuksi oikeusjärjestelmässä.

MEDIAN MAHTI

Tiedostusvälineiden naisista muodostama kuva on erityisesti konfliktiuutisoinnissa yleensä stereotyyppinen. Naiset pääsevät harvoin esille aktiivisina toimijoina. Heidät kuvataan yleensä uhreina ja viestimet ovat pääasiassa olleet kiinnostuneita väkivallasta ja vääryyksistä, eivät niinkään naisten roolista konfliktien ratkaisijoina. Naisten suhteellinen vähyys kaikilla journalismin tasoilla, erityisesti sotauutisoinnissa, voi vaikuttaa siihen, millaista naiskuvaa niissä tuotetaan ja levitetään. Naisten media- ja tiedostusverkostot ovat erilaisten tiedotusvälineiden joukossa niitä, jotka ovat keskittyneet yhteisötasolle ja jotka kertovat ihmisten omalla kielellä paikallisesti tärkeistä asioista. Enemmistö maailman 960 miljoonasta luku- ja kirjoitustaidottomasta on naisia. He käyttävät radiota tiedon hankkimiseen ja levittämiseen. Naiset on otettava huomioon mediatiedon tuottajina että sen aiheina. Muuten naisten rooli rauhanteossa jää edelleen vaille huomiota ja konfliktialueilta lähetettävät kuvat pysyvät epätoivon kuvina.

CASE

Itä Afrikassa toimii naisjärjestöverkosto SIHA (Strategic Initiative for the Horn of Africa). Verkoston tarkoitus on voimaannuttaa naisia poliittisesti, vahvistaa naisjärjestöjen roolia rauhanrakentamisessa ja ihmisoikeustyössä sekä tukea naisten taloudellista roolia sotien repimissä yhteiskunnissa. Etiopiassa toimii Ethiopian Women Lawyers Association (EWLA), joka tarjoaa oikeudellisia palveluja väkivaltaa kohdanneille naisille.
www.sihanet.org

LÄHDE:

Rehn, Elisabeth & Sirleaf, Ellen Johnson: Women, War and Peace. The Independent Experts` Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women´s Role in Peace-building. UNIFEM 2002.

KIRJOITTANUT

Henna Paasonen